

Dražen Vlahov, *Glagoljski rukopis iz Roča. Iz Knjige crkve i bratovštine sv. Bartolomeja (1523–1611)*, Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2006, 643 str.

Glagoljski rukopis iz Roča peto je izdanje u nizu Glagoljskih rukopisa, te petnaesto u ediciji Posebna izdanja Državnog arhiva u Pazinu. Ovaj tvrdo ukoričeni svezak sastoji se od četiri osnovne cjeline: uvodnog dijela (str. 11–49), transliteracije teksta (53–368), preslike glagoljskih zapisa (371–546), te priloga (549–643).

»Uvodne napomene« (str. 11–12) donose opći pregled o samom mjestu i njegovoj dugotrajnoj pisanoj povijesti koja započinje 1064. godine darovnicom Henrika IV. markgrofu Ulriku čime Roč postaje važna pogranična utvrda – uloga koju je zadržao sve do propasti Mletačke Republike u čiji je posjed prešao 1412. godine.

Pod naslovom »Knjiga bratovštine sv. Bartolomeja« (14–15) krije se autorovo objašnjenje rada na tekstu koji je izvorno pohranjen u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (signatura II.c.56) dok je autoru na uvid stajala kopija u mikrofilmu. Budući da postoji diskrepancija u numeraciji listova originala i mikrofilma, Vlahov navodi kako je vjerojatno došlo do pogreške prilikom pripreme *Knjige* za mikrofilmiranje, pri čemu je na mikrofilmu numeracija sa f. 120 preskočila na f. 130. Zbog zdravstvenog stanja autor nije bio u mogućnosti obaviti poredbu s originalom, međutim kako je, po vlastitim riječima, rukopisu pristupio kao povijesnom vrelu, smatra kako čitateljima eventualne manje omaške radi nejasnoće filma ne bi trebale predstavljati veće teškoće.

Što se sadržaja tiče, Vlahov *Knjigu* dijeli na dva osnovna dijela: prvi s godišnjim izvještajima o poslovanju bratovštine (f. 1–f. 162r), te drugi koji počinje 1575. godine i odnosi se na iznajmljivanje imovine bratovštine (f. 162v–f. 183r). Ujedno zaključuje na temelju sadržaja da određeni broj listova nedostaje iz rukopisa.

Knjiga je gotovo u cijelosti pisana glagoljskim kurzivom, a pri kraju se pojavljuje i latinica na talijanskom jeziku. Kao unositelji zapisa pojavljuju se svećenici Šimun i Jeronim Greblo, te Ivan Kovačić i notar Ivan Benčić, kao i brojni drugi čiji se identitet ne može utvrditi. Vlahov posebno ističe istraživačku vrijednost *Knjige* za paleografe budući da je svatko od navedenih zapisivača imao svoj osobiti stil pisanja. »O zapisivačima glagoljskih tekstova« (16–26) donosi podatke ponajviše o najpoznatijem autoru *Knjige* Šimunu Greblu, po Ivanu Milčetiću, Vjekoslavu Štefaniću i Josipu Bratuliću »jednom od najmarljivijih i najinteligentnijih glagoljaša« svoga vremena (16). Na temelju relativno oskudnih sačuvanih izvora, Štefanić i Bratulić zaključili su da je Šimun, utemeljitelj *Knjige*, rođen u Roču oko 1470. godine, te da je umro oko 1533. kada je datiran njegov posljednji zapis u *Knjizi bratovštine sv. Bartolomeja*. Vlahov se pobliže bavio datumom njegove smrti, te opširno navodi argumente koji ga, po njegovom uvjerenju, smještaju negdje između 1539. i 1547. godine. Zatim slijedi

Jeronim Greblo, drugi i najplodniji zapisivač koji je djelovao od 1540. do svoje smrti 1578. godine, te je isto tako pisao lijepim glagoljskim kurzivom. Iako i o njemu nema puno podataka, Vlahov prihvaća Bratulićevo stajalište kako se radi o Šimunovom sinu budući da je još u 17. stoljeću bilo slučajeva svećenika koji nisu poštivali celibat. O posljednja dva poznata zapisivača, svećeniku Ivanu Kovačiću i notaru Ivanu Benčiću ne zna se gotovo ništa, osim da je Benčićev stil pisanja odudarao od ročke škole, te nije pisao kronološki. »Knjiga bratovštine sv. Bartolomeja kao izvor za povijest gospodarstva« (26–35) pruža pregršt informacija o financijama bratovštine. Prihodi su se uglavnom zasnivali na iznajmljivanju zemljišta i stoke, prodaji poljoprivrednih proizvoda, te članarini, dok su rashodi u najvećoj mjeri korišteni za gradnju i održavanje sakralnih objekata, proširenje imovine bratovštine, ali i na plaće radnika, te posebice za svečanosti prilikom blagdana sv. Bartolomeja kada je dolazilo do primopredaje dužnosti staroga novoizabranomu starješini. Pored neposrednih informacija vezanih uz financijske aktivnosti same bratovštine, Vlahov donosi i pregled cijena poljoprivrednih proizvoda, živine, peradi, raznih kućnih potrepština, te nadnice. Iako relativno kratak, pregled gospodarske povijesti može poslužiti kao dobra polazišna točka u istraživanju gospodarske povijesti istarskog poluotoka. Na kraju Vlahov posvećuje i nekoliko riječi mjerama koje se spominju u *Knjizi*.

»Knjiga bratovštine sv. Bartolomeja kao izvor za povijest kulture u Roču« (35–44) govori o dogradnji sakralnih objekata, u prvom redu župne crkve sv. Bartolomeja i kapelice sv. Antona. U rashodima bratovštine nalazi se niz zanimljivih informacija o manjim i većim građevinskim zahvatima, poput popravka krova, izgradnji nadstrešnice i brojni drugi. Zatim slijedi popis nabave razne liturgijske opreme za potrebe bratovštine kao što su svjetiljke, raspeća ili kaleži. Ovi podaci nisu od značaja samo za proučavanje arhitekture ili crkvenog života, već omogućavaju i uvid u svakodnevni život bratovštine i njenih članova. »Porodična i osobna imena u *Knjizi*« (44–46) su po Vlahovu od posebne važnosti zbog toga što su se matične knjige u Roču počele voditi tek od 1580. godine, što *Knjigu* čini u određenoj mjeri njihovom pretečom. Ukupno se spominje oko 700 obiteljskih imena, a budući da Valijerov zapis iz 1580. godine navodi kako Roč tada ima 1200 stanovnika, može se reći da je *Knjiga* reprezentativan i relevantan izvor za demografsku i etničku strukturu mjesta.

»O transliteraciji zapisa« (46–49) zaključuje uvodnu cjelinu kratkim osvrtom na metodu transliteracije pri čemu je interesantna napomena kako je kod brojnih skraćenica ponekad teško razlučiti radi li se doista o skraćenici ili o posebnom načinu lokalnog izgovora riječi. Zatim slijedi pregledna i vrlo korisna tablica glagoljskih slova, njihovih brojčanih vrijednosti i latinske transliteracije što uvelike olakšava rad na tekstu.

Najvažniji dijelovi knjige su, dakako, sama »Transliteracija glagoljskog teksta« (53–371), te »Preslik glagoljskih zapisa« (371–547). Oni u sebi sakrivaju bogati mozaik podataka o životu i svakodnevici bratovštine, ali i mjesta Roč, njegove šire okolice,

te će nesumnjivo biti od velike važnosti za brojne istraživače. Jedina zamjerka koja se može uputiti je što format knjige donekle otežava rad na preslici glagoljskog teksta, ali to je zanemarivo u odnosu na činjenicu da je ovaj spomenik glagoljske kulture konačno postao dostupan široj javnosti, pogotovo s obzirom na izvanrednu preglednost transliteriranog teksta. U posljednjem dijelu knjige nalaze se brojni korisni prilozi (547–639): »Kronološki i predmetni red zapisa« (549–569), »Popis starješina bratovštine sv. Bartolomeja« (570–575), »Pregled cijena živine« (576–578), »Cijena mesa« (578), »Pregled cijena kože« (578–579), »Pregled cijena sira, skute i loja« (580), »Pregled cijena vina« (581), »Zabilježene cijene ulja« (582), »Cijene žitarica« (583–585), »Cijene tamjana, voska i svijeća« (585), »Cijene vune« (586), »Zabilježene cijene posuda« (586), »Cijene zemljišta« (587), »Pregled iznajmljene živine« (588–591), »Pregled iznajmljenog zemljišta« (592–604), »Cijene nadnica« (605–607), »Češće upotrebljavane ligature« (608–611), te »Abecedno kazalo osoba koje se spominju u *Knjizi bratovštine sv. Bartolomeja iz Roča (1523–1611)*« (612–639).

Upravo po opsežnosti i sustavnosti priloga vidljiv je veliki trud koji je Vlahov uložio kako bi u najvećoj mogućoj mjeri olakšao istraživačima rad s izvorom. Na kraju slijede sažeci na talijanskom (640–641) i engleskom jeziku (642–643). *Glagoljski rukopis iz Roča iz Knjige crkve i bratovštine sv. Bartolomeja* nesumnjivo predstavlja izvanredan doprinos kulturnoj i povijesnoj baštini Roča, Istre i čitave Hrvatske.

Robert Kurelić